

KNNV afdeling Apeldoorn

DE VIER JAARGETIJDEN

INHOUD

Voorwoord <i>Hans Coppens</i>	3
Wij zijn op zoek naar een nieuwe voorzitter	3
Programma 4e kwartaal	3
Ledenmiddag herinnering	4
Genieten! <i>Jannie Kerseboom</i>	4
Afwijkingen en misvormingen bij paddenstoelen <i>Pauline Essenstam</i>	5
Ledenmutaties	6
Onkruiden zijn ook bloemen, wanneer je ze wat beter leert kennen <i>Janneke Niesen</i>	7
Jonge vogelaars <i>Anne Engelen</i>	10
Een lintje voor André Hartgers	11
Een triptiek, padden op het middenpaneel <i>Hilde Ham</i>	12
Ledenmiddag <i>Activiteitencommissie</i>	17
KNNV – boeken <i>Ben Keizer</i>	18

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn	19

Foto's voorpagina Nina de Vries, opmaak: Nina de Vries

UITERSTE INLEVERDATUM KOPIJ 2025 – nr.1: 1 december 2024

Lidmaatschap

Contributie per jaar: € 36,00 (vanaf 2025 € 38,00), huisgenootleden € 19,00 (vanaf 2025 € 20,00) en jeugdleden (jonger dan 25 jaar) € 16,00 (vanaf 2025 € 17,00).

Opgeven als lid van onze afdeling Apeldoorn bij Gerrian Tacoma, tel. 055-534 0943, ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl of via de [website](#).

Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 1 maand (dus uiterlijk 30 november).

Betaling vóór 1 februari van het lopend jaar op IBAN rekeningnummer **NL88 TRIO 0338 7457 34**, ten name van KNNV, afd. Apeldoorn te Apeldoorn.

Voorwoord van het bestuur

Hans Coppens

Terugkerende gebeurtenissen.

Net zoals de seizoenen zich over het algemeen in een vaste volgorde herhalen, zo ook de bestuurswisselingen bij onze afdeling.

En zoals altijd is het ook nu weer lastig om kandidaten enthousiast te maken voor een functie in het bestuur van de afdeling Apeldoorn

Omdat twee van de bestuursleden (voorzitter en activiteitencoördinator) niet herkiesbaar zijn zoeken we twee kandidaten om de taken over te nemen.

Wie interesse heeft, of zich geroepen voelt, kan contact opnemen met een van de bestuursleden.

Ook een terugkerend fenomeen is het elk jaar weer zoeken naar de diverse Arenden op de Hoge Veluwe / Deelerwoud / Terletse heide en omgeving.

In tegenstelling tot voorgaande jaren bleek het dit jaar onmogelijk een van de arenden te vinden. Als troostprijs wel een mooi Zwarte ooievaar op de Terletse heide

Hans Coppens
Activiteitencoördinator

We zijn op zoek naar een nieuwe voorzitter van onze afdeling

Komend voorjaar loopt mijn 2^e termijn af als voorzitter en ik heb besloten om mij niet opnieuw herkiesbaar te stellen. Na 10 jaar deze rol met veel plezier te hebben vervuld, is het tijd voor een opvolger of opvolgster. Aangezien de kern van de activiteiten binnen onze afdeling bij de vijf werkgroepen ligt, heeft het bestuur vooral een faciliterende rol. Het bestuur is verantwoordelijk voor inning contributie, jaarverslag met jaarrekening en begroting.

Als voorzitter ben je het aanspreekpunt van onze afdeling en geef je leiding aan de bestuursvergaderingen (6 – 8 keer per jaar) en de algemene ledenvergadering. Daarnaast vertegenwoordig je de afdeling in landelijke overleggen en ben je 1^e contactpersoon voor zusterorganisaties en overige externe partijen. Heb je interesse en wil je meer weten over wat het voorzitterschap inhoudelijk betekent en de tijdsinvestering, neem dan contact op met mij.

Jacob Ruijter
06 221724 10
Voorzitter@apeldoorn.knnv.nl

Programma 4e kwartaal 2024

1e week september : eerste bijeenkomst in de Natuurbibliotheek

28 september : Ledendag 2024 in de tuinen van Hotel Apeldoorn (van der Valk)

Activiteiten door de werkgroep staan op de [website](#).

Denkt u aan de ledenmiddag ?

activiteitencommissie

Zaterdag 28 september van 13:30—17:00

Deze keer zijn we welkom in de tuinen bij het van der Valk Hotel Apeldoorn.

De aanleg van het terrein maakt het geschikt voor alle werkgroepen zich uit te leven en de andere werkgroepen te betrekken in hun specialisatie.

Een aantal mensen is bekend met het terrein, het omvat bos, watergangen en bloemenweide.

De waarnemingen worden geregistreerd en er zal een verslag voor de terreineigenaar worden gemaakt.

Er zijn geen kosten verbonden aan de middag. Zie ook blz. 17.

Opgeven kan:

jim.coppens@icloud.com

G Genieten!

Jannie Kerseboom

40 jaar geleden startte Jan (mijn man) de insectenwerkgroep met een paar andere KNNV-leden: Dette Vethaak, Ria van Beers en José van der Linden. Kort daarna kwamen daar o.a. Han van Doornmalen en Albert Lutjeboer bij. Omdat het een kleine groep was vonden de bijeenkomsten bij iemand thuis plaats.

Allerlei insectengroepen werden bestudeerd, vooral (zweef-)vliegen, bijen, wespen, kevers en wantsen. Al snel bleek dat al die soorten bestuderen te veel is van het goede en werd er al snel gespecialiseerd. Zo richtte Albert Lutjeboer zich vooral op kevers en wantsen en Jan op zweefvliegen.

Omdat er weinig (betaalbare) boeken over de verschillende insectengroepen beschikbaar waren werd er vooral met determinatietabellen gewerkt. En zo werden de opgezette exemplaren (meestal tijdens excursies verzameld) op naam gebracht.

Al snel bleek de ruimte bij iemand thuis te klein voor alle deelnemers en materiaal en kwam de groep bijeen in het Biologisch lescentrum.

Ik heb dus het begin van de werkgroep meegemaakt maar maakte er geen deel van uit. Wel kreeg ik het e.e.a. mee tijdens excursies en onze eigen vakanties. Zo wist ik wel het verschil tussen een dag- en nachtvlinder, loopkevers, bladspruitkevers en wantsen, het verschil tussen zweefvliegen, bijen en wespen. Sinds mijn pensionering heb ik mij ook bij de insectenwerkgroep aangesloten.

Tegenwoordig bestaat de werkgroep uit meer dan 15 leden en zijn de onderwerpen zeer divers. Dat maakt het interessant om bij de werkgroepavonden aanwezig te zijn. Maar vlinders en nachtvlinders heeft wel de meeste interesse en daarover is veel deskundigheid in de werkgroep. Maar ook libellen, lieveheersbeestjes, bijen en spinnen komen aan bod. Hoewel de spinnen wel het minst, want alleen Rob houdt zich daar intensief mee bezig. Maar als je zijn foto's ziet zijn het prachtige beestjes die meer aandacht verdienen. Ook door mijzelf en als ik een spin zie bekijk ik hem beter dan vroeger.

Ik ben geen deskundige en heb mij bij de insectenwerkgroep aangesloten omdat ik het mooie en interessante beestjes vind. Ik ben een GENIETER. Ik hoef niet van alle soorten de naam te weten en studeer daar ook niet op. Ik kijk mee en geniet van al het moois dat ik te zien krijg.

De mooie kleuren van de dagvlinders en libellen. De mooie lijntjes en stipjes en soms ook kleuren, van de nachtvlinders. De tekening van de vleugels van de zweefvliegen, bijen en wespen. Het stippenpatroon en de kleuren van de lieveheersbeestjes. Ik blijf mij verbazen over hoe mooi de natuur is. Maar je moet het wel willen zien!

En ik kijk en GENIET en terloops onthoud ik ook de namen...

boswitje, man

gevlamd weeskind

grote roodoog juffer

brugspin

*wollig gitje
cheilosia illustrata*

Foto's:
Jannie Kerseboom

Afwijkingen en misvormingen bij paddenstoelen

Pauline Essenstam

De aanleiding tot dit stukje gaat terug naar februari 2019. Tijdens een wandeling ontdekte ik onder in een holte van een Acer een zeer vreemd gevormde paddenstoel. Nooit eerder zoiets gezien, laat staan dat er een soortnaam aan gegeven kon worden. In oktober 2020 kwam ik hetzelfde verschijnsel in de Acer weer tegen. Nu meer exemplaren met een 'bloemkoolhoofd', een andere benaming voor dit verschijnsel was mij toen nog niet bekend, en normaal gevormde paddenstoeltjes.

Het was het Gewoon fluweelpootje (*Flammulina velutipes*). De genus was duidelijk, maar het verschijnsel bleef een raadsel. Nu zijn afwijkingen bij paddenstoelen niet zeldzaam, maar laten nooit na verbazing te wekken. Verbazing gaat over in nieuwsgierigheid. Wat is het? Hoe heet het? Hoe ontstaat het? Zijn er meer vormen? Allemaal vragen die tot een nader onderzoek leiden. Op de site van 'allesoverpaddenstoelen' vond ik in de trefwoordenlijst het woord Teratologie.

Teratologie

Zo worden afwijkingen bij paddenstoelen aangeduid in de mycologie, waartoe ik me hier beperk. De oorzaak van groei-afwijkingen is vaak moeilijk te achterhalen. Insecten, bacteriën en omgevingsfactoren kunnen mogelijk een rol spelen. Er bestaan verschillende vormen van en aanduidingen voor deze verschijnselen, waarvan ik er een aantal door de jaren heen heb gevonden en gefotografeerd.

Morchelloïd - het hymenium/hoed is morielje-achtig (bloemkoolhoofd), zie 2 foto's van Fluweelpootje hierboven

Inversie – omkering, links van Onsmakelijke kamrussula (*Russula pectinatoides*) en rechts van de Nevelzwam (*Clitocybe nebularis*)

Regeneratie - nieuwe aangroei bovenop oude vruchtlichamen van de Dennenvoetzwam (*Phaeolus schweinitzii*)

Steelverdubbeling, Siamese samengroei van de Voorjaarskluifzwam (*Gyromitra esculenta*)

Misvorming/samengroei, een waaivormige hoed van Week oorzwammetje (*Crepidotus mollis*)

Er bestaan nog meer afwijkende vormen. Let er maar eens op, wanneer je naar paddenstoelen kijkt in het veld. Mochten die gevonden worden, laat het weten, dan krijgt dit verhaal zeker nog een vervolg. De natuur blijft ons verwonderen en verbazen!

Tekst en foto's: Pauline Essenstam

Bronvermelding: www.allesoverpaddenstoelen.nl

Ledenmutaties

Nieuwe leden 3e kwartaal 2024 (t/m 14-09-2024):

Menno Klapwijk (plwg, vwg)
Wouter Kamp (vanuit Epe-Heerde)
Herman van der Leeden
Patrick Rossel
Jeannette van Adrichem (vwg)

O "Onkruiden zijn ook bloemen wanneer je ze wat beter leert kennen"

Janneke Niessen

*(Winnie de Poeh)

Street Art Molenweg Apeldoorn

Street Art en stoeplantjes maken de stad levendig en (bio)divers. Wat mij betreft maken ze beide dit gebied interessanter om er in rond te dwalen en te ontdekken.

De verstedelijking groeit al jaren (1). In Nederland woont al 75% van de bevolking in een stad (2). De focus van de meeste floristen ligt vaak nog op natuurgebieden, maar de stadsflora is zeker de moeite waard om nu en in de toekomst aandacht aan te besteden.

Inmiddels is de biodiversiteit in veel steden groter dan op het platteland. Dat betekent dat de steden steeds belangrijker worden als leefgebied voor allerlei soorten planten en dieren. Ruim 60% van onze wilde planten huizen in de steden (3). Naast beschermde gebieden die meestal buiten de stad liggen, is het misschien wel raadzaam om ook aandacht te besteden aan het beschermen van de natuur in de stad, omdat de algemene soorten, die wezenlijk bijdragen aan het ecosysteem terug lopen. Mogelijk beschermen we de verkeerde (zeldzame) soorten.

Sinds een aantal jaren spuiten de gemeenten gelukkig geen gif meer. Plantjes worden alleen nog weggeborsteld, weggebrand of met heet water verwijderd waar nodig. Er blijven daardoor meer leven op plaatsen waar ze niet in de weg staan en de insecten worden niet vergiftigd.

Klein kruiskruid op een muurtje in Apeldoorn

Je hoeft niet per se de stad uit om van natuur te genieten. Om de hoek op je eigen stoep is veel te zien en bewonderen. Als je er oog voor ontwikkelt, staan overal schoonheden. Vaak klein omdat de plantjes in de stad meestal een mini-uitgave zijn van de wilde plant die meer voeding en ruimte tot zijn beschikking heeft. De plant heeft zich aangepast aan zijn omgeving.

De stoeplantjes. Zoals ze tegenwoordig worden genoemd, kunnen tegen een stootje en zijn beter bestand tegen klimaatveranderingen. Ook rotsplanten, die gewend zijn aan de barre omstandigheden doen het goed in de stad. De steden hebben een grote impact op de klimaatverandering. Groen waaronder ook stoeplantjes helpen de stad verkoelen, ze bieden voedsel en schuilplekken voor de insecten en daar profiteren andere organismen weer van.

De natuur dichtbij huis ontdekken past helemaal in de traditie van Jac. P. Thijsse, de leukste natuurleraar van Nederland en schrijver van Verkade-albums. Hij wist in de vorige eeuw iedereen enthousiast te krijgen voor de Nederlandse natuur. Hij leerde ons dat het gewone de moeite waard was te beschermen. Daarom is het belangrijk om nu de soortenrijkdom in de stad vast te leggen en iedereen enthousiast te maken voor de schoonheid van de stiefkindjes onder de planten. Als je echt kijkt naar die plantjes en naar de prachtige illustraties van de Verkade-kunstenaars zul je zelf ook nooit meer van onkruid spreken.

Er is ook steeds meer literatuur beschikbaar over deze, wat nu al urbane flora wordt genoemd. In de laatste versie van Heukels' flora is zelfs al een urbaan district toegevoegd (4). In onze steeds meer verstedelijkte omgeving passen de flora en fauna zich aan en ontstaan er zelfs nieuwe varianten. In zijn boek "Darwin in de stad" beschrijft Menno Schilthuizen de urbane evolutie, die heel snel kan verlopen. Bij evolutie denken we altijd aan een langzaam proces, maar in de steden verloopt het veel sneller omdat in de snelkookpan van ecologische veranderingen, door menselijke en sociale interacties in de stad de evolutie wel moet versnellen anders sterven ze uit, aldus Menno. We kunnen dus getuige zijn van evolutionaire veranderingen.

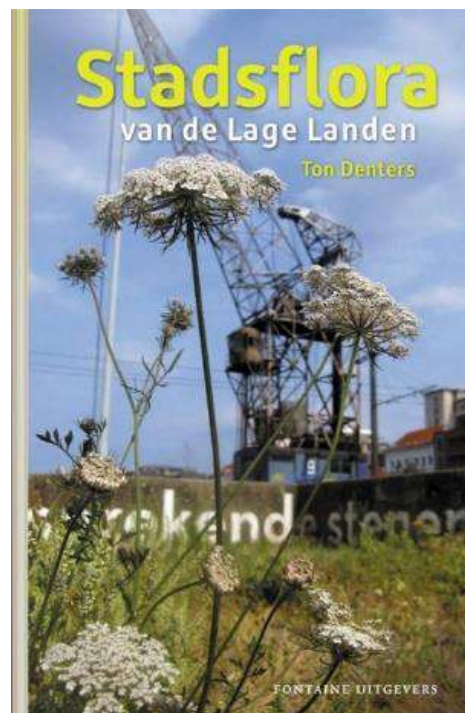
Muurplanten worden in Nederland al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw in kaart gebracht door Floron (5). Hierdoor worden het voorkomen van soorten en trends zichtbaar, waardoor muurplanten gebruikt kunnen worden als indicator van de ontwikkeling van de flora in stedelijke omgeving.

In navolging van Groot Brittannië is de Hortus Leiden in 2020 gestart met het "stoeplantjesproject", om bewustzijn te creëren voor de wilde planten die vlak onder onze neus groeien en bloeien. Bioloog Nienke Beets is promovendus bij de Hortus Botanicus in Leiden. Ze doet onderzoek naar planten in de stad. De naam stoeplantjes is bedacht als vervanging van de onterecht negatieve term onkruid. Het zijn planten die op de stoep, de straat en muren in de stad groeien. Net zoals Thijsse met de plaatjes in het Verkade-album Nederland de ogen opende voor de eigen natuur, hebben ze in Leiden stoeplantjesposters, kwartetten, zoekkaarten en boekjes ontwikkeld om publiek bewust te maken van de flora in de stad. Floron en de werkgroep stadsplanten Breda hebben een website ontwikkeld: stadsplanten.nl, met veel informatie. Bij een gratis digitaal abonnement ontvang je een wekelijkse update waarin een plantje wordt beschreven.

Mijn favoriete definitie van onkruid is 'een plant waarvan je de functie nog niet hebt ontdekt'. We moeten weer leren om de diversiteit aan planten te waarderen, ook al begrijpen we misschien niet wat ze komen doen in ons leven. In plaats van te oordelen, kunnen we beter de controle loslaten en ons verwonderen over de enorme schoonheid van alles wat spontaan kan groeien en bloeien zonder onze bemoeienis. Zeg nou zelf: jij bloeit toch ook helemaal op als er geen controle wordt uitgeoefend op je?

(Marc Siepman)

Enthousiast gemaakt door, onder andere, het boek Stadsflora van de Lage Landen van Ton Denters, hebben we met een klein groepje een verrassende wandeling door Amersfoort gemaakt. In zeer korte tijd ontdekten we in het vroege voorjaar al een kleine 40 soorten, waaronder bossen bloeiend klein glaskruid bij de Koppelpoort.

Een verkennende ronde met een groep in Apeldoorn volgt binnenkort

Je hoeft echt niet een lange reis te maken om je te verwonderen. Stap gewoon de voordeur uit en het avontuur kan beginnen

Literatuurverwijzing:

- 1: Verenigde Naties – [World Cities Report 2022](#)
- 2: Planbureau voor de leefomgeving – [De stad verbeeld 2015](#)
- 3: Nienke Beets PhD student Leiden
- 4: Guido Verschoor, website [Stadsplanten.nl](#)
5. [Floron.nl/onderzoek-advies/muurplanten](#)

Geïnspireerd door:

- Darwin in de stad, Menno Schilthuizen
- [David Attenborough will make you think about weeds in a different light](#) 📺 🌿 The Green Planet - BBC (youtube.com)
- <https://hetklokhuis.nl/tv-uitzending/5169/onkruid>
- Norbert Peeters botanisch filosoof: *interview in Mens en Natuur 2023*
- Ode aan de flora van Deventer, Martin Heinen en anderen
- Stadsflora in de lage Landen, Ton Denters
- Stadsplanten.nl
- Stoeplantjesproject Leiden
- Tentoonstelling stoeplantjes Verkade Zaandam dec. 2023

Enkele foto's van stoeplantjes:

Steenbreekvaren foto: Hilde Ham

Gele helmbloem foto: Janneke Niessen

Gewone hoornbloem foto: Hilde Ham

Bloeiend klein glaskruid foto: Hilde Ham

Muurleeuwenbek foto: Hilde Ham

Bitterzoet foto: Janneke Niesen

De groente groeit op de stoep Postelein foto: Janneke Niesen

Klimopereprijs foto: Janneke Niesen

Jong geleerd oud gedaan. Zoals de ouden zingen, piepen de jongen. Genoeg clichés die een kern van waarheid bevatten.

Jurre van 7 heeft een dagje vrij van school. Hij appte mij met de vraag of ik met hem vogels wil gaan kijken. Hij vindt vogels waarnemen steeds leuker worden want 'met voetballen ben ik heel druk en met vogels kijken rustig'. Vanaf het voetbalterrein ontvang ik regelmatig een appje. "Hoi Anne. Ik heb net een grote bonte specht gehoord en gezien".

Hij verdiept zich in de materie, en bestudeert vogelboeken op kernmerken, kleur, pootjes, vleugels en vlucht. Zijn juniorkijker die hij van mij op zijn verjaardag kreeg, vindt hij inmiddels beneden zijn waardigheid. Hij gebruikt steeds vaker mijn kleine Zeiss kijker. Tijdens het speuren naar vogels let hij goed op. Hij merkt de vogels steeds vaker en sneller op. Ook herkent hij ze beter en zegt niet gelijk "O, is dat een adelaar?" Bij hem is net al bij veel volwassen vogelaars, 'de wens is de vader van de gedachte'. Als hij een vogeltje met een zwart petje ziet, dan is hij ervan overtuigd dat het een matkop is omdat de veren niet glanzen. Dat het misschien ook een glans- of zwartkop kan zijn komt nog niet bij hem op.

Glanskop

foto: Hilde Ham

Zwartkop

foto: Hilde Ham

Op weg naar de vogelhut bij de Voorsterklei vraagt hij honderduit. "Welke vogels gaan we zien? Wat is de zeldzaamste vogel die we vandaag gaan zien? Hoeveel vogels zien we straks?"

Samen staan we regelmatig stil. Turen door onze kijkers. Roepen namen. Zitten op een dijk. Kijken uit op een grasveld met vijf blauwe reigers, terwijl we een boterhammetje met kaas eten. In de lucht zweven evenzoveel buizerds.

We zijn uren zoet. Jurre krijgt er niet genoeg van. Hij wil net zo lang in de kijkhut blijven totdat hij de ijsvogel heeft gezien die ik wel maar hij niet heeft opgemerkt.

Hij mocht ook nog even door de telescoop van een andere vogelaar kijken.

Blauwe reiger

foto: Hilde Ham

Buizerd

foto: Hilde Ham

Dan weer op weg, terug naar de auto. Ik, geen 7 maar 70, met de tong op mijn schoenen. We hebben toch al zo'n 5 kilometer gelopen. Jurre loopt achter me aan met weer allerlei vragen en fratsen, zoals een lepelaarsjong voortdurend bedelend achter de ouders loopt. Energie genoeg. En dan moet hij straks ook nog naar de voetbaltraining.

Thuis aan tafel pakt hij zijn schriftje. Alle waarnemingen worden nauwkeurig genoteerd en opgeteld, een getekend oortje bij de vogels die hij alleen heeft gehoord, een oogje als hij ze gezien heeft. We kwamen op 40 soorten. Dit was een voldaan dagje met een gouden randje!

Zwarte roodstaart

foto: Hilde Ham

Vandaag ben ik met Jurre en zijn zusje Lize van 5 op vogelexcursie. Jurre loopt voor maar draait zich plotseling om. Komt aanrennen en roept: "Ik heb een zwarte roodstaart gezien".

Ik betwijfel het. "Bij vogels kijken geldt een regel dat minstens twee personen dezelfde waarneming moeten hebben gezien".

"Lize, jij hebt hem toch ook gezien?" zegt Jurre die nu al weet hoe de hazen lopen.

"Dat weet ik niet. Ik heb hem niet gezien".

"Jawel hoor. Hij was toch zwart met een rode staart?" Aan overtuigingsstrategieën geen gebrek.

"Nee, Hij was bruin".

"Dat komt door de zon, dan lijkt hij bruin". Blijkbaar heeft hij dit idee al een keer van mij opgevangen en onthouden.

"O ja. Dan heb ik hem wel gezien".

"Zie je wel", zegt Jurre met een toon van durf nu nog te twijfelen of me tegen te spreken. "Lize heeft hem ook gezien dus dan telt hij mee en kunnen we hem afkruisen."

Een lintje voor André Hartgers, 77 jaar, Ede

Al sinds de jaren '60 is de heer Hartgers onafgebroken actief als vrijwilliger op diverse terreinen. Hij begon als leiding bij de lokale scouting, was als fotograaf actief binnen fotohobbyclub Garnizoen Ede en volleybalvereniging Primavo in Apeldoorn. Ook was hij een periode penningmeester binnen de Nederlandse Politiebond afdeling Apeldoorn.

In 1990 raakte de heer Hartgers betrokken bij de Stichting tot Behoud en Onderhoud van de Trapakkers in Ede. Hij houdt zich naast het bewerken van de akkers en het oogsten van de aardappels ook bezig met de toeristische activiteiten rond de trapakkers en activiteiten ter ondersteuning van Stichting Recreatie Veluwe & Vallei. In zijn toenmalige woonplaats Apeldoorn is de heer Hartgers lange tijd actief geweest voor de Kanovereniging. Hij was een periode penningmeester en betrokken bij verschillende commissies na zijn verhuizing in 2017 nam hij afscheid. Sinds 2008 is hij lid van de KNNV Vereniging voor Veldbiologie afdeling Apeldoorn en doet hij vanuit de werkgroep Sprengen en Beken macrofauna-inventarisaties.

Sinds de heer Hartgers in 2017 naar zijn geboorteplaats Ede verhuisde raakte hij direct betrokken bij diverse lokale organisaties. Hij was een jaar interim-buurtschrijver in zijn wijk, sloot zich aan bij het Platform Militaire Historie en Vereniging Oud Ede. Bij deze laatste twee komen zijn interesse voor en kennis van de geschiedenis en zijn fotografietalent goed tot zijn recht.

E Een triptiek*. Padden op het middenpaneel.

Hilde Ham

Mooie beelden en functionele schema's passeren de revue als Geert Willink enthousiast over padden, kikkers en salamanders op onze Sprengen en Bekenwerkgroepavond vertelt.

Geert kent de kneepjes van het vak wat het inventariseren en monitoren van amfibieën betreft.

Inventariseren doe je eenmalig. Je telt alle soorten en aantallen in een afgebakend gebied.

Monitoren is regelmatig teruggaan naar het inventarisatiegebied en toe- en afnames in soorten, aantallen en leeftijden bijhouden. Monitoring van gewone padden kan bijvoorbeeld door:

- tellingen van volwassen dieren in het voortplantingswater (maart)
- zoeken van eisnoeren (maart t/m begin april), larven (mei t/m juni) en pas gemetamorfoseerde jongen (juli)

Padden zijn amfibieën. Ze leven op het land en in water. Zuurstof nemen ze via hun huid op.

Er leven vijf soorten padden in Nederland. Vier staan op de Rode lijst (RL) en zijn opgenomen in de Europese Habitatrichtlijn. De soorten vallen onder de huidige Omgevingswet (was voorheen de Wet natuurbescherming uit 2017).

Twee soorten komen voor in de gemeente Apeldoorn. De gewone pad en de rugstreeppad.

Soort	Verspreidingsgebied	Bijzonderheden	Eisnoeren
Gewone pad	Heel Nederland	Gaat in aantallen achteruit	Dubbele rijen eitjes naast elkaar; 3-5 meter lange eisnoeren, 5-8 mm dik vrijwel altijd om onderwater-structuren gewikkeld Maart-april
Vroedmeesterpad RL: kwetsbaar	Zuid-Limburg	Man draagt bevruchte eisnoeren Broedzorg	De man gaat naar het water als de eitjes op het punt van uitkomen staan en de larven uit het ei kruipen.
Geelbuikvuurpad RL: ernstig bedreigd	Zuid Limburg	Mimicry in kleur: geel/zwart vlekkenpatroon	Kleine eiklumpen met minder dan 30 eieren
Rugstreeppad RL: gevoelig	Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, NOP, Veluwe en hoge zandgronden	Maakt veel lawaai Opportunistisch	Enkele rij eisnoeren losjes op een kale bodem Eitjes 4-6 mm dik April-juni, soms iets later
Knoflookpad RL: bedreigd	Langs stroomdalen en rivieren zoals de IJssel Zandige gebieden	Ruikt naar knoflook Roept onder water	Korte, dikke eisnoeren Kleur eitjes bovenzijde grijs of lichtbruin, onderzijde een lichte vlek April-mei

Gewone pad

De gewone of bruine pad (*Bufo bufo*) is het meest algemeen voorkomend in Nederland. Deze middelgrote tot grote pad met wrattige huid, oranje ogen en een spleetvormige horizontale pupil is niet bedreigd. Het lichaam varieert in rugkleur van grijs- tot geel- of roodbruin. De gemarmerde buik is wittig. Mannetjes zijn kleiner dan vrouwtjes. Ze hebben dikkere voorpoten waardoor ze zich in de paartijd stevig aan het vrouwtje kunnen vastklemmen (Amplexus). De gewone pad kan tot 11 cm groot worden door het eten van mieren en insecten.

Geef voorrang. Stop. Paddentrek. Duidelijker kan het voorrangsbord bijna niet zijn. In het vroege voorjaar, soms al in februari, komen gewone padden uit hun winterverblijven (houtstapels, onder de grond of omgevallen bomen) en trekken massaal naar hun voortplantingswateren. Als de temperatuur plotseling weer daalt en het té koud wordt stoppen ze met lopen en verbergen zich in een schuilplaats, wachtend op hogere temperaturen.

Parende padden

foto: Edo Kreuzen

Larven gewone pad

foto: Edo Kreuzen

Subadult

foto: Edo Kreuzen

Dode pad

foto: Edo Kreuzen

De ideale combinatie van milde temperatuur (ongeveer 10°C) en hoge luchtvochtigheid (hoe natter hoe beter) komt slechts sporadisch voor. Meestal verloopt de paddentrek niet lineair maar met pieken en dalen. De barre tocht duurt van enkele dagen tot een paar weken. Soms worden koppels onderweg al gevormd. De trekroutes in stedelijke gebieden zijn hindernisbanen vol stoepranden, tuinmuurtjes, schuttingen, waterputten en met hoge snelheid passerende auto's. Daarom helpen vrijwilligers in Apeldoorn de padden een handje als ze op weg naar hun geboortevijver drukke straten moeten oversteken. Van hun vaste route afwijken lukt padden niet. De talloze paddenliefhebbers vangen de solisten, soms twee vastgeklemd aan elkaar (dubbeldekkers), en zetten ze in een emmer over. De gemeente Apeldoorn zorgt voor materiaal, bouwt tunnels, zet netten, en plaatst op oversteekplaatsen herkenbare verkeersborden. De dierenbescherming ondersteunt daar waar mogelijk en verstrekt opvallende veiligheidshesjes en goede zaklampen. Ondanks alle beschermende maatregelen vallen er jaarlijks nog steeds veel verkeersslachtoffers.

Als ze na een zware tocht, ongeschonden op de paarplek aankomen nemen ze solo, duo of soms in trio (dat komt ook voor) een duik in het frisse water. Een vrouw torst doorgaans één man op haar rug. Soms twee.

Niet omgekeerd. Samen zwemmen en roeien ze liefdevol doch enigszins moeizaam verder. Ondanks de forse zwemvliezen zijn het geen echte goede zwemmers. Als de vermoeidheid toeslaat houdt het vrouwtje de poten stil. Zakt even met haar achterwerk naar de bodem en begint weer te bewegen. De soort in stand houden. Dat is de taak op deze aarde. Voortplanting. Niets meer. Niets minder.

Het gaat er niet altijd liefdevol aan toe in het water. Zo nu en dan ontstaan er ware, niet zachtzinnige gevechten tussen mannen om te mogen voortplanten met een vrouw. Hun wapens bestaan uit speciale paarborstels. Eeltachtige knobbels onder de duimen.

Gewone padden leggen hun uitwendig bevruchte eieren in snoeren en wikkelen ze rond takken of water- en oeverplanten. Een eisnoer bevat enorme aantallen: 2.000 tot 6.000 eieren. De zwarte giftige larven leven aanvankelijk in dichte scholen. Later gaan de donder- of dikkopjes solitair door het leven. Van mei tot uiterlijk begin juli kruipen de kleine, zwarte, net gemetamorfoseerde jongen massaal aan land en zorgen voor 'paddenregen'.

Bedreigingen zijn predatoren (ringslangen, egels, vogels), het verlies van habitat door vervuiling, verstedelijking, verwoestijning, ontbossing, té hard rijdende auto's (tegenwoordig waarschijnlijk ook fatbikes), voedselgebrek door afname van insecten, de introductie van invasieve roofvissen. De parasitaire huidziekte chytridiomycose dunt de populatie eveneens uit. Deze verspreiden mensen ongemerkt via schoenzolen, schepnetten en emmers.

Vroedmeesterpad

Voor de zeer zeldzame vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) reizen Edo en ik af naar de Sint Pietersberg in Zuid Limburg.

Vroedmeesterpad

foto: Edo Kreuzen

Larve vroedmeesterpad

foto: Edo Kreuzen

"Zoek je iets?"

"I'm sorry, I don't understand you."

Wij schakelen meteen over op het Engels. Gemakshalve schrijf ik verder in het Nederlands.

"Wat zoek je?"

"Een vroedmeesterpad."

"Oh... die willen wij ook zo graag een keer zien."

Terwijl we in de hitte samen gaan zoeken naar de kleine, gedrongen amfibie van slechts 5 cm., vertelt de twintigjarige student over zijn land van herkomst: Slovenië; de stad Maribor, waar hij woonde; zijn studie aan de Universiteit van Maastricht; het gemis aan familie en (studie)vrienden in coronatijd; het unieke cultuurhistorisch, natuur- en onderzoeksgebied van de Sint-Pietersberg. In het kader van zijn studie biologie valt hier veel voor hem te halen.

Af en toe pakt hij tot ons afgrijzen een groene kikker en kleine watersalamander in zijn hand. Is dit misschien in Slovenië toegestaan om amfibieën zonder handschoenen te onderzoeken? In Nederland wordt gewaarschuwd om dat niet te doen in verband met het Ranavirus en de huidziekte chytridiomycose die wordt veroorzaakt door de schimmel *Batrachochytrium dendrobatidis* en/of *B. salamandrivorans*. De mens is namelijk de grootste verspreider van deze ziektes. Daarom zijn foto's met amfibieën in de hand op Waarneming.nl streng verboden.

Na een uur zoeken scheiden onze wegen zich. Wij gaan speuren naar andere levende have. Op een warme helling noteren we o.a. negen verschillende soorten vlinders, waaronder het zeldzame staartblauwtje, een jagende torenvalk en een fraaie blauwvleugelsprinkhaan.

Aan het einde van de middag dalen we tergend langzaam af. In een onopvallend hoekje zit een jongeman geknield naar wat stenen te turen. Zijn postuur komt ons bekend voor. Terwijl we naar hem toelopen, draait hij zich om.

"Hé, wat leuk om jou hier weer te zien. Heb je al gevonden wat jij vanochtend zocht?"

"Ja."

"Ja? Echt? Heb je de Vroedmeesterpad gevonden?"

"Ja. Hij heeft zich hier ergens ingegraven. Ik ga hem voor jullie zoeken."

"Oh, dat zou geweldig zijn."

Ik kijk de kunst van het zoeken bij hem af. Kniel naast hem neer op een bed kalkstenen (i.p.v. Jan Siebelinks violen) en keer voorzichtig kleine, crèmekleurige stenen om. Het zoekgebied is klein. Desalniettemin valt het niet mee om de vroedmeesterpad terug te vinden, want alle stenen lijken op elkaar.

"Gevonden. Kijk hier zit hij."

"Wat klein. Ik dacht dat hij groter was."

"Let vooral op de rood/geel/oranjekleurige wratten en de grote ogen met verticale pupil."

"Die zie ik duidelijk."

Tijdens het foto's nemen bedanken we hem uitbundig voor het delen van deze bijzondere waarneming. Zonder hem hadden we deze amfibie hoogstwaarschijnlijk nooit gevonden.

Hij dankt ons voor de ontmoeting en het contact waardoor fijne herinneringen aan zijn opa en oma in Ljubljana naar boven waren gekomen.

Geelbuikvuurpad

Geelbuikvuurpad foto: Edo Kreuzen

Opgeblazen met knalgeel vlekkenpatroon foto: Edo Kreuzen

Als we eenmaal in Zuid Limburg zijn bezoeken we sowieso Groeve Blom en de Meertensgroeve met ruderaal terreinen, halfnatuurlijke graslanden, tijdelijke en permanente wateren. Een feest om daar rond te struinen en de zeer zeldzame geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) te zien. Lengte max. 5.5 cm; doorgaans niet groter dan 3.5 tot 4.5 cm.

Aan de bovenkant ziet de kleine warmteminnende geelbuikvuurpad er vrij gewoontjes uit met zijn wrattige grijs, bruin tot olijfgroene rug. De zwarte buik is functioneel versierd met een knalgeel vlekkenpatroon. Let op. Ik ben gevaarlijk. Niet eetbaar. Op het land reageren geelbuikvuurpadden bij gevaar met de Unkenreflex (vuurbuikpaddenreflex), een bijzondere afweerhouding. Ze draaien op hun rug. Trekken deze bol met de kop en pootjes omhoog. De felgele waarschuwingsskleuren aan de zijanten worden zichtbaar voor predatoren. Minutenlang kunnen ze in deze positie blijven zitten. In het water verstopten de dieren zich tussen waterplanten of hangen doodstil aan de oppervlakte, vertrouwend op hun onopvallende schutkleur. Ze eten eten algen, vlokreeften, muggenlarven e.d., en allerlei ongewervelde dieren waaronder spinnen, kevers, rupsen en wormen.

Rugstreepd

De rugstreepd (*Epidalea calamita*) hebben we nog niet in Nederland gezien (**). Wel gehoord op de Hoog-Buurlosche Heide bij de Oude Schaapskooi. 'In de loop van vanmiddag (29 mei 2022) hebben wij heel

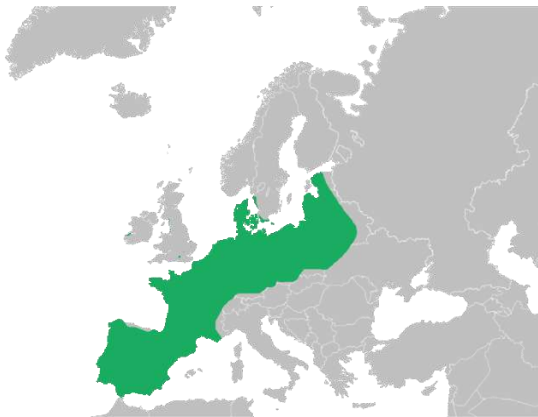

Rugstreepd in Spanje** foto: Edo Kreuzen

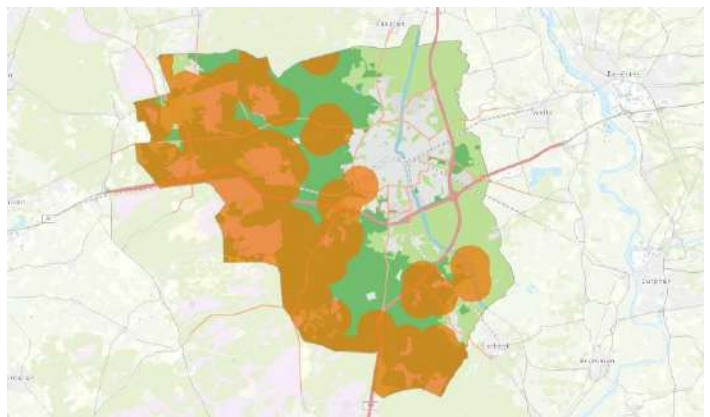

Rugstreepd foto: Edo Kreuzen

veel geluiden van gevalideerde waarnemingen van allerlei kikkers én padden op www.waarneming.nl beluisterd en geoefend. Op grond daarvan klinkt dit geluid nadrukkelijk als het geluid van een Rugstreeppad! Dat klopte. Maar op papier heb je niets aan verhalen over luide ratelende roepgeluiden van rugstreeppadden.

Verspreidingskaart***

Verspreidingskaart Gemeente Apeldoorn****

Om te horen en te zien moet je zelf het veld ingaan. In de omgeving van Apeldoorn kun je de rugstreeppad ook vinden bij het Salamandergat (Ugchelen) of het Kootwijkerveen.

De pad is herkenbaar aan zijn gele rugstreep. Daaraan heeft hij zijn naam te danken. Het is een middelgrote pad met een droge wrattige huid, geelgroene ogen met een horizontale pupil en, voor een kenner, goed zichtbare trommelvliezen. De rug is geel- tot grijs bruin met een patroon van groenige vlekken, vaak grote rode of roodbruine wratten. De lichte buik zit vaak vol met donkere vlekjes. Grootte tot 10 cm.. Het geluid is te verwarren met roep nachtzwaluw en veenmol. De voortplantingsperiode duurt lang. Van april tot juni. Voor nieuwbouwprojecten vormt deze superpionier, die dol is op bouw- en industrieterreinen, opgespoten land en vuilstortplaatsen, een langdurige nachtmerrie. Alle bouwactiviteiten moeten onmiddellijk worden gestaakt zodra deze beschermde en rode lijstsoort wordt gesignaleerd zoals in bijvoorbeeld Almere en Lelystad gebeurde. Gevolg: vertraging en grote financiële schade.

Knoflookpad

Niet gezien, noch gehoord of geroken. Er blijft dus nog wat te wensen over.

Een bijzondere nachtactieve soort. Plomp. Opvallend uitpuilende ogen. De pupil van de knoflookpad (*Pelobates fuscus*) is verticaal spleetvormig. Grootte maximaal 8 cm. Sterk zouttolerant. Zeer moeilijk te vinden is. Details tellen tijdens het determineren. Vrijwel gladde huid. Diverse kleuren: vuilwit, olijfgroen en soms rode vlekjes. Grote graafknobbel aan achterpoot.

Het determineren van larven vraagt kennis en veel ervaring. Formaat tot ca. 18 cm. (vele malen groter dan groene kikkerlarven!). Licht bruin van kleur zonder verdere pigmentatie. "Kwabbig".

Geert Willinks schema maakt duidelijk hoe het langdurig monitoren van nachtactieve knoflookpadden er praktisch uitziet.

Methode	Techniek
Geluid: Luisteren	Koren die roep en 'kwaken'. Met zaklamp 's avonds en 's nachts op pad gaan en speuren. Incidenteel overdag.
Zicht: Kijken	Zoeken naar eiklompjes, eistrengen en eitjes + volwassen dieren
Vangst: Vastpakken	schepnet / fuik / hand

Collage

Tot besluit voor de aardigheid een drietal fraaie buitenlandse soorten.

In Marokko lopen we geheel onverwachts een groep jonge Afrikaanse groene padden (*Bufo boulengeri*) tegen het lijf. De lijstenpad (*Duttaphrynus melanostictus*) verrast ons in Kao Tao (Thailand). De giftige reuzenpad (*Rhinella marina*) draagt verschillende Nederlandse namen: agapad, Zuid-Amerikaanse reuzenpad, (suiker)rietpad en zeepad. Na een stortbui kwamen deze reuzen die meer dan 20 cm. kunnen worden, massaal uit het riool tevoorschijn in Paramaribo (Suriname).

Afrikaanse groene padden

Lijstepad

Reuzen- of Agapad

Fotograaf Edo Kreuzen

Met dank aan Geert Willink voor het beschikbaar stellen van zijn powerpointpresentatie.

Ton Strumpel en Henk Strijbosch (2022 vijfde druk). Veldgids Amfibieën en reptielen KNNV Uitgeverij.

* In een kunstwerk bestaat een triptiek uit drie houten panelen, een midden-, rechter- en linkerzijpaneel. Meestal zijn deze drie delen met scharnieren aan elkaar bevestigd. Bij het sluiten van de zijpanelen wordt het middenpaneel bedekt. Een polytriptiek bestaat uit meer dan drie luiken.

** In Spanje gezien op 28 april 2018 in Los Barruecos,

*** afb.11 en 12:https://nl.wikipedia.org/wiki/Rugstreppad#/media/Bestand:Bufo_calamita_2006-08-15.jpg

**** <https://www.apeldoorn.nl/natuuratlas/amfibieen#Rugstreppad>

Ledenmiddag 28-9-2024

Ook dit jaar organiseren we een ledenmiddag:

Zaterdag 28 september van 13:30—17:00 uur.

Deze keer zijn we welkom in de tuinen bij het van der Valk Hotel Apeldoorn. De aanleg van het terrein maakt het geschikt voor alle werkgroepen zich uit te leven en de andere werkgroepen te betrekken in hun specialisatie. Een aantal mensen is bekend met het terrein, het omvat bos, watergangen en bloemenweide. De waarnemingen worden geregistreerd en er zal een verslag voor de terreineigenaar worden gemaakt. Er zijn geen kosten verbonden aan de middag.

Opgeven kan:
jjm.coppens@icloud.com

KNNV - boeken

Ben Keizer

Boeken van de KNNV Uitgeverij

Wil je een boek aanschaffen bij de KNNV Uitgeverij? Bestel die dan via onze afdeling, want dat heeft voordelen voor jezelf en voor onze afdeling.

- Je krijgt de boeken voor de ledenprijs (10% korting)
- Je betaalt geen verzend- en of administratiekosten.
- Als de boeken binnen zijn krijg je bericht over de bezorging of het afhalen van de bestelling.
- Betaling per bank bij levering.
- En ... de afdeling Apeldoorn wordt er ook nog financieel sterker van.

Kijk op de website www.knnvuitgeverij.nl voor een overzicht van alle boeken en volg periodiek de e-mails met boekennieuws.

Bestellen kan bij Ben Keizer: b.keizer9@gmail.com of 06-37419143.

Het kan gebeuren dat de bestelde boeken enige levertijd hebben, omdat gratis verzending door de uitgeverij afhankelijk is van hoeveel boeken er op onze bestellijst staan. Bestel daarom wel tijdig.

OUDE BOEKEN SERVICE

Wat doe je met die mooie maar wellicht oude natuurboeken die u niet meer leest? Zonde om ze weg te gooien. De OUDE BOEKEN SERVICE helpt je om een KNNV-lid te vinden die jouw mooie boeken wil overnemen.

Wil je boeken aanbieden?

Neem contact op met Jan Kerseboom, tel. 055-5338323 of mail j.kerseboom6@chello.nl. Overleg met hem wanneer de boeken bij hem gebracht kunnen worden. Hij maakt een lijst van alle titels en bepaalt de prijs. Tijdens lezingen en op natuurmarkten, waar wij als afdeling aan meedoen, worden de boeken aangeboden. De opbrengst is voor onze eigen afdeling.

Wil je boeken overnemen?

Op de website staat een lijst van beschikbare boeken (onder "overige info/ boeken"). Maak je keuze en neem contact op met Jan. Maak met hem een afspraak om het boek te bekijken en op te halen.

Wat gebeurt er met de onverkoopbare boeken?

Wanneer de boeken binnen 1 jaar niet verkocht zijn dan worden ze afgestaan aan de landelijke KNNV. Zij verkopen dan onze overgebleven boeken en de opbrengst is voor de landelijke KNNV.

Geniet van de natuur nu de herfst weer komt...

Foto's: Nina de Vries

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn

Doel van de KNNV is het verbreiden van de kennis van de natuur in de ruimste zin van het woord en meewerken aan de bescherming van natuur en landschap door het voeren of steunen van acties, die hierop gericht zijn. De afdeling Apeldoorn van de KNNV is opgericht op 16 december 1911.

Afdeling Apeldoorn heeft een Insecten-, Paddenstoelen-, Planten-, Vogelwerkgroep en een Werkgroep Sprengen en Beken. Iedere werkgroep organiseert excursies en lezingen. Deze worden als regel in de algemene agenda opgenomen. Alle leden en huisgenootleden van de afdeling mogen aan deze activiteiten deelnemen.

De bijeenkomsten van alle werkgroepen zijn op dinsdagavond volgens onderstaand schema.

Natuurbibliotheek, Spadelaan 8, Apeldoorn.

Vwg	Plwg	lwg	Pawg	WgS&B
<i>1e dinsdag van de maand</i>	<i>2e dinsdag van de maand</i>	<i>3e dinsdag van de maand</i>	<i>4e dinsdag van de maand</i>	<i>5e dinsdag = 1 x per kwartaal</i>

Voor aanvangstijdstip en over wat de werkgroepen doen, kunt u informatie krijgen bij onderstaande werkgroepcoördinatoren en op de [afdelingswebsite](#).

Bestuur

Voorzitter	Jacob Ruijter	06-2217 2410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
Secretaris	Evelien Schermer	055-533 6273	secretaris@apeldoorn.knnv.nl
Penningmeester / Ledenadministrateur	Gerrian Tacoma	055-534 0943	penningmeester@apeldoorn.knnv.nl ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl
Activiteitencoördinator	Hans Coppens	06-4312 9217	activiteiten@apeldoorn.knnv.nl

Werkgroepcoördinatoren

Insecten	Koos Middelkamp	055-366 7693	midt@planet.nl
Paddenstoelen	vacant		
Planten	Marchien van Looij	055-355 0149	m-vanlooij@hetnet.nl
Vogels	Paul Vermeulen	06-5181 5440	paul.vermeulen@hetnet.nl
	Evelien Schermer	055-533 6273	evelienschermer@hetnet.nl
Sprengen en Beken	Jan Vermeer	06-5176 5395	jan.vermeer@callicebus.nl

Commissies en overige adressen

Activiteitencommissie	Hans Coppens Miep Verwoerd Klaske de Jong Philip Claringbould	06-4312 9217 055-533 7328 0578-614 190 06-3617 3548	activiteiten@apeldoorn.knnv.nl activiteiten@apeldoorn.knnv.nl activiteiten@apeldoorn.knnv.nl activiteiten@apeldoorn.knnv.nl
Promotiecommissie	Jacob Ruijter Jan Kerseboom Evelien Schermer	06-2217 2410 055-533 8323 055-533 6273	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl j.kerseboom6@chello.nl evelienschermer@hetnet.nl
De Vier Jaargetijden Redactie	Hans Coppens Ineke Klaver Nina de Vries (opmaak)	06-4312 9217 055-541 2107 06-8194 1222	redactie@apeldoorn.knnv.nl redactie@apeldoorn.knnv.nl redactie@apeldoorn.knnv.nl
Boekenverkoop	Ben Keizer	06-3741 9143	b.keizer9@gmail.com
Webmaster	Hans Coppens	06-4312 9217	webmaster@apeldoorn.knnv.nl